

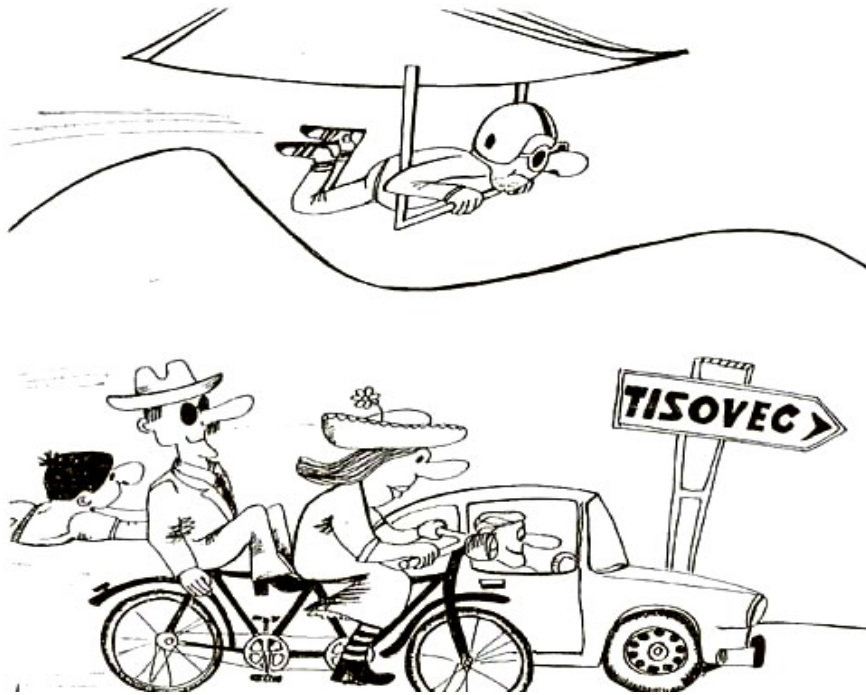
14. júl 2012

TISOVSKÝ JARMOČNÍK

*Mimoriadne vydanie pri
príležitosti XVIII. Dní
Mesta Tisovec zhotovilo
Oddelenie kultúry a športu
MSÚ Tisovec*

cena 0,10 €

Kam sa všetci ponáhľajú? Na TISOVSKÝ JARMOK

Ševci kožu naťahujú, páni pravdu.

Niekoľko „prvých“ vecí v Tisovci

- prvý motocykel ešte pred I. sv. vojnou mal Dr. Samo Daxner, druhý Karol Čipka
- prvý bicykel a to francúzsky z Hirondele kúpený v r. 1911 mal tiež Dr. Samo Daxner. Majiteľ si zapísal: „...drevené kolesá futrované hliníkovými vložkami, pedále sú extensibilné, zadné koleso „demotable“, brzda nožnicová a jazda „retre-direct“. Slúži mi i dnes (pozn. 1942)“
- prvý automobil mal Samuel Čepík – kúpil ho v r. 1924 v Prahe za 55 000,-
- 30. januára 1919 prvýkrát zasvietilo elektrické svetlo
- prvé rádio mal kapitán okresného doplnovacieho veliteľstva Prokop. Býval u Emila Pekára. Anténa bola spustená z veže evanjelického kostola cez evanjelickú školu.
- Prvá striekačka bola kúpená roku 1830 v Pešti
- 11. septembra 1931 videli Tisovčania prvýkrát hovoriaci film

(Aj toto je malá spomienka na p. Helenu Bábelovú, ktorá bola autorkou scenárov literárno-hudobných pásiem „VITAJTE V TISOVCI“, z ktorých sú vyňaté tieto krátke zaujímavosti o našom meste.)

Tisovcom zveš sa

*Tisovcom zveš sa, tisov nemáš,
ktoré ťa kedys' zdobili
na Tírtí, Šajbe, starušký Hajnaš,
Hradovej svaň tiež premiľý.
Na stráňach Šajby, Voniacej, starý
veterán
sem-tam zdvíha tvár,
ktorú mu blesky, víchrice chmáry
šľahali stovky krutých jár...*

*Nejeden je stúlený k skale,
belučký kloní starý kmeň...
Pozerá v diaľe, norí sa v diele
a zas sa skrýva v smrekov tieň.*

*Kto vás tak skmásal? Kam ste sa deli?
Dávam si neraz otázky,
horou keď kráčam samotár smeľý
na jarné, letné prechádzky.*

*Palácov siene, zemanské haly
zdobili rezby svojich rúk,
obdivuhodné, hodné pochvaly
hoc na nich pečate mnohých múk,*

*Takéto city myslou sa vinú,
na vás keď myslím zronene.
Kropaje slz mi po lici plynú
na vaše zbité korene.*

*Na strmej pirti potomok dávny
z neprehľadných hôr tisiny -
Tisovec menom zdobi si,
slávny mohykán starej tisiny...*

REMESLO MÁ ZLATÉ DNO

Paličkovaná čipka

Je prelamovaný úplet zhotovovaný pletením z jednej sústavy nítí na poduške v tvare valca pomocou paličiek. Paličkované je príbuzné ostatným spôsobom pletenia, ale vyvinulo sa ako osobitá technika. Základnými úkonmi paličkovanej čipky je prekládanie, opletanie, prepлетanie, spleťovanie nítí a slučkovanie podľa predkresleného návrhu. Kombináciou týchto úkonov vznikajú motívy tvoriace v paličkovanej čipke na Slovensku tvarovo a termnologický bohatú škálu: na Starých Horách sú to zúbky a krajce, v Solnej Bani pri Prešove vlnky a jablušky, v Sereďi husvašky, v Honte pavučinky a chodníčky, na Gemeri strieborná čipka a potiešková čipka. Paličkovaná čipka sa dostala na Slovensko v 2. polovici 16. storočia z juhu chorvátskou kolonizáciou a z Čiech a Nemecka baníckou kolonizáciou. Slovenský termín čipka sa objavuje prvýkrát roku 1579. Centrami paličkovej čipky sa stali banské mestá. Do začiatku 20. storočia sa vyvinulo niekoľko regionálnych typov paličkovej čipky, napríklad: starohorské, špaňodolinské, gemerské a iné.

Zvonolejárstvo

Zvonce, spiežovce a rolničky sú samozrejme signalizačné a hudobné nástroje, upravené na krk voľne sa pasúcim zvieratám – volom, kravám, ovciam a signalizujú ich polohu. Pozostávajú z lievikovitého plášťa a v ňom zaveseného srdca. Zvonce sa rozozvúča údermi srdca o steny plášťa. Liate zvonce sa nazývajú liatovce, spiežovce sa zhotovovali zo zvonoviny. V súčasnosti sa vyrábajú z mosadze totožným kovolejárskym spôsobom ako veľké kostolné. Plechové zvonce – klopáre, sa vyrábajú zo železného alebo mosadzného plechu. Plech sa vystrihne podľa šablóny a zaoblí kladivom. Boky sa spoja nitovaním a letovaním. V gemerskej Jelšave sa pre domácu a zahraničnú spotrebu vyrábalo 90 druhov zvoncov v 5 až 10 veľkostiach. Najrozšírenejšie boli zvonce pre ovce – šiliare a aj kravský zvoncec s ostrým zvukom. Zvonkárstvo bolo v minulosti rozšíreným doplnkovým zamestnaním a uplatnilo sa hlavne v období rozvinutého chovu oviec a dobytky. Najdlhšie pretrvalo v horských a podhorských oblastiach s rozvinutým salašníctvom.

Eudové obradné pečivo

Atmosféra sviatkov a všedných dní našich predkov sa odrážala aj v kuchyni, kde získavala svoje charakteristické črty, tvary, vône a každé varenie a pečenie bolo istým obradom. Eudové obradné pečivo patrí k najvýraznejším nositeľom tohto odkazu, k najcharakteristickejšiemu prejavom pomínutého umenia všedného dňa. Najzákladnejším pečivom bol chlieb. Jeho využitie v obradoch bolo mnohonásobné. Jednoduchá a čistá chlebová forma sa ďalej rozvíjala a výtvarne dotvárala v iných druhoch obradných pečív. Na rôzne sviatočné udalosti sa piekli rôzne koláče. Najdokonalejšie formy sa dosahovali vykrajovaním, šúľaním, nastrihovaním, zapletaním cesta, aby

vznikol dojem zvieracej srsti, peria a pod. Na štedrovečernú hostinu sa v rôznych regiónoch piekli koláče nazývané kračún, štedrák, štedrovka, mrváň, mazanec, baba. Mali kruhovitý tvar a vrch ozdobený zvieracími motívmi vyrezanými alebo vysúľkanými z cesta: žabami, slimákmi, vtákmi, jaštericami, líškami, vevericami. Používanie takýchto motívov malo magické ale aj kultové, obradné dôvody, pretože aj štedrý večer bol opradený množstvom povier. S privolaním jari a dobrej úrody súvisela príprava obradných pečív s motívmi škvráňkov, lastovičiek, kľúčov a rebríkov. Obradným pečivom gazdina ponúkala aj domáce zvieratá, gazda do prvej brázdy zaoral koláč. Pri nastahovaní sa do nového domu gazdina gúľala peceň chleba okolo štyroch stien domu. Najväčšiu slávu zožalo obradné vizovické pečivo (Morava). V súčasnosti sa obradné a ozdobné pečivo z cesta urobeného z vody a múky využíva na vianočné, veľkonočné ozdoby a milé pamiatkové predmety.

Medovníkárstvo – perníkárstvo

Medovníky patria k najstarším druhom sladkého pečiva. Prvý známy cech medovníkárov v Európe bol založený v Norimbergu roku 1550. Rozvoj výroby medovníkov na Slovensku je zaznamenaný v 17. a 18. storočí. Prvý cech medovníkárov vznikol v Bratislave roku 1681, potom sa rozšíril do ďalších miest a po 1. svetovej vojne existovali medovníkári v temer každom meste. Konzumenti boli predovšetkým mestá, pútnické miesta a jarmoky. Medovníky sa piekli vo formách z tvrdého hrubokového dreva. Posledným rytcom medovníkových foriem bol A. Spengel z Levoče, ktorý zomrel roku 1938. Od 90-tych rokov, po obnovení novodobých jarmokov a púťi sa s medovníkármi roztrhlo vrece. Sú firmy, ktoré vyrábajú perníky jarmočného typu aj so zrkadielkami a veľa medovníkárov sa venuje aj výtvarnej podobe medovníkov, k čomu prispieva aj množstvo ženských časopisov, ktoré uvádzajú recepty aj výtvarné námety na výzdobu medovníkov.

Debnárstvo – bohnárstvo

Je remeselná výroba drevených nádob z dážok s drevenými alebo kovovými obrúčkami na uskladnenie alebo prepravu tekutín, potravín, bryndže, kapusty... Drevené nádoby sa vyrábali pomocou špeciálnych nástrojov – oberučných nožov, hoblíkov rôznych tvarov, vrtákov... Technologický postup, pri ktorom sa vytvárala sústava opracovaných dosiek, ktoré do seba zapadli, sa zakončieval nabitím obrúči, naparovaním a vypaľovaním drevenej nádoby. K výrobkom z tvrdého dubového dreva patrili sudy a keade, z mäkkého jeľového dreva geletky, šafle, vedrá, šechtáre. Tisovskí bohnári (debnári) mávali slávne „Bohnárske bály“ v sále na mestskom dome.

K príbuzným remeslám spracúvajúcim drevo patria: stolárstvo, tesárstvo, kolárstvo, šindliarstvo, výroba drevených hudobných nástrojov – fujár, píšťalik, výroba dreveného riadu – črpákov, varešiek,

MLADÉ LITERÁRNE TALENTY

Jar

Slnko svieti,
prebúda nám chladnú zem.
Hurá, deti!
Nakúka nám do okien.

Vtáči spev ma ráno budí.
Aha a čo vidím?
Lastovičky.
Usilovne pracujú,
svoje hniezda stavajú.

Už som videl aj bociana,
na komíne dom si stavia.
Zo svojej skrýše medveď nakúka,
hlad ho zo zimného spánku prebúda.

Aj včeličky šikovné
prvé lúče slnečné
prebudia zo spánku.
Rozletia sa po lúke,
do kvetínok plných medu
už aj rýchlo vlezú.

Ani had sa nedá zahanbiť
a už aj sa začína plaziť.
Na slniečku na kameni
začína sa slniť.

Lúka kvitne,
stromy pučia,
hor sa, deti, poďme von!
Na bicykel nasadnime,
po ulici sa roztrúsime.

Tomáš Dianiška, 8 rokov,

2. miesto v I. kategórii Hrebendovej kapsy

- Aké remeslo, taký címer.
- Desťkrát meraj,
potom strihaj.
- Deväť remesiel
a desiata psota.
- Ženci do poľa,
včeličky z poľa.
- Kto prv príde, ten prv melie.
- Dobré sa samo chváli.

MLADÉ LITERÁRNE TALENTY

Škriatok nezbedník

Ked' utekám zo školy
so slniečkom v päťach,
zabúdam na úlohy
ukryté vo vetách.

Až keď slnko zapadne
pri najbližšej hore,
spomeniem si na školu
a učenia more.

Kto je tomu na vine,
že som päťku dostal?
Aha – škriatok nezbedník,
on mi hlavu zmotal.

Ale ja sa polepším,
veď to nie je ťažké,
zdolať škriatka a k večeru
úlohy mať v taške.

*Tomáš Husanica, 9 rokov,
1. miesto v I. kategórii Hrebendovej kapsy*

*Stalo sa v Tisovci,
stala sa novina,
Zuza Lukášove
muža si zabila.*

*Keď ho zabíjala,
slniečko svietilo,
a keď ho zabila,
hneď sa zarmútilo.*

*„Preč' si ho, Zuzanka,
preč' si ho zabila?
Či pre peniaze,
či si ho neľúbila?“*

*„Nie pre tie peniaze,
len pre tú ednú vec,
že som ja nemohla
na jeho tvár hľadať.“*

*Dobre je Paľovi
v tisovskom cmiteri,
a Zuze je beda
v sobotskom žalári.*

*Už Palíčka nesú
tisovskí mládenci,
a Zuzičku vedie
kat ku šibenici.*

(ľudová balada)

Osobnosť Terézie Vansovej

V tomto roku si pripomíname 155. výročia narodenia a 70. výročie úmrtia slovenskej spisovateľky, výnimočnej ženy, ktorá svojím životom a prácou obohatila život ľudí v Tisovci a na Rimavskej Píle. Načrime pri tejto príležitosti do spomienok Hany Zelinovej na stretnutie s Teréziou Vansovou, ako to opísala v knihe „VEJÁR S FIALKAMI“:

Je koniec leta, Urpín má indigovú farbu, Terezine šaty čiernu a golierik na nich je biely ako sneh. Nevdojak mi pripomenula Elenú Maróthy -Šoltésovú, ale ozaj len nevdojak – mali síce všeličo spoločné: obidve boli farské dcéry, spisovateľky, staré panie, obidve nosili na vlasoch tie dnes nenapodobiteľné čepčeky – tyrangle, ale ničím iným sa na seba neponášali. Rozhodne nie obrúčkami. Kým Elena Maróthy-Šoltésová mala prsty bez ozdôb a kým jej veľmi krátkozraké oči videli jasne iba podoby jej mŕtvych detí Elenky a Ivanka, ľavá ruka Terézie Vansovej bola prizdobená dvoma vdovskými obrúčkami a jej oči boli zahľadené na ne, aspoň pri našom posedení na brezovej

lavičke, kam nás usadila jej milovaná a starostlivá skorodcára Oľga Vraná. Ale ak si myslíte, že mi rozprávala o svojom mŕtvom Lajkovi, nevôľou a nepochopením cirkevných úradov odsúdenom žiť i umrieť medzi vlhkými stenami a v sychravom ovzduší evanjelickej fary v Lomničke – tak teda nie. Aj syna, aj muža Jána Vansu pochovala, ale pred nikým o nich nerozprávala. Sú ženy, ktoré zamykajú svoju bolesť do srdca na sedem zámkov a kľúč od nich zahadzujú ponad hlavu do hlbokých strží. Čo však Teréziu Vansovú usvedčovalo z bolesti nevyplnených materinských túžob a z neustáleho sebaspytovania, ako mohla zaspať a neustriehnúť muža, odchodiaceho nielen od nej, ale aj zo života, boli práve tie dve obraté zlaté obrúčky, ktoré si bezmyšlienkovite krútila okolo prsta. A to mi vtedy rozprávala také všeobecné, každodenné veci: že nedávno zasa bola po dlhom čase vo Zvolene, že sa jej „na tých mačacích hlavách“ odlomil opäť a že jej z Píly posielajú sušené hríby: „predstavte si – nadiate na bielej cverne ako granátiky“. Dva razy ma na lavičke nechala sedieť samu – tie vlhké múry a vetriská poznamenali aj jej zdravie – a po dvakrát mi niečo doniesla: prvý raz v servítke za hrst' piľanských húb – ozaj bol každý lupienok uprostred predierkovaný ihlou – druhý raz zápisník, taký bežný, aký si kupujú žiaci ešte aj dnes na cudzie slovíčka alebo mladé gazdinky na poznačenie výdavkov. Bol čistý a v plátenom ušku zastrčená neporušená žltá ceruzička. Do toho zápisníčka som sa jej podpísala, len ľutujem, že som sa nepodpísala tak, ako sa podpisujem dnes, ale manželovým priezviskom. Nečudujte sa – bola som rok vydatá a len kdesi veľmi ďaleko za Urpínom čupelo to, čo aj nás po siedmich rokoch našlo: rozchod. Preto ak ten malý zápisník zostal na svete a je kdesi v Matici medzi písomnou pozostalosťou Terézie Vansovej, nech na jeho stranu s textom *Nikdy nezabudnem na posedenia s Vami, drahá pani Terézia Vansová – Hana Elznicová* napíše kustód post scriptum: H.E = Hana Zelinová. Ďakujem.

Porekadlá, (zobierané Dr. Milanom Krausom, tisovským rodákom)

Ojo mu von trčí (z Tisovca)	=	Odsťahuje sa, neusadí sa tu
Čo o jednom rebre	=	Čo ako nepohodle
Spravmo, dokym Pán Boh svieti	=	Kým je ešte deň, vidno
Aj múdrimu voľi ujdú	=	Aj ten všetko nezvládze
Chic sa za nos	=	Dovtíp sa
(Tot rozum) škoda po strietýžna nosiť (len po nedeľi) = Talent, múdrosť treba šetriť, vážiť si		
To ti do popela nepadne	=	Zíde sa, nestratí sa
Či ti pes breše, či ti ja vravím	=	Je to rozdiel
Nemá s tým, ani krompeľe naspoľi	=	Nemá s tým nič spoločné
Pri stole, vo škole, v kostele, pekne sa drž pachole = Napomenutie detí, zdôraznenie vážnosti		

JUDr. Ján Caban

A k o s a v T i s o v c i l i e č i l o

Až do roku 1823 nebolo v Tisovci kvalifikovaného lekára a liečili tzv. „mastičkári“, akým bol v 18. storočí Michal Nigrínyi, rodák zo Slovenskej Lúče, všeobecne apatekár zvaný. Preto riaditeľstvo tunajšej cisársko-kráľovskej železiarne podalo magistrátu uznesenie slávnej cisársko-kráľovskej komory, v ktorom odôvodňuje nutnosť osadenia riadneho lekára, ktorému sa zaväzuje vyplácať ročne 60 zlatých zo svojej pokladnice.

V zasadnutí magistrátu dňa 21. apríla 1823 sa táto vec priaznivo vyriešila a mesto sa uznieslo platiť budúcu lekárovi 60 zlatých ročne, k tomu 6 siah dreva, byt a jeden voz sena s pripomienkou, že akonáhle sa stav pokladnice zlepši, zvýšia sa i príjmy pána lekára. Ale na blízku nebolo lekára, až o päť rokov – 28. mája 1828 prijal pozvanie diplomovaný lekár Daniel Fakla z Ratkovej. Mesto mu zvýšilo honorár na 100 zlatých

ročne.

A ako sa liečilo?

6. marca 1818 navštívil miestneho ev. farára Mateja Šuleka jeho priateľ vojenský lekár dr. Fedin, ktorý sa uňho zabavil 4 mesiace. Bol by býval sa i dlhšie, keby nebol pocítil nepriazeň tisovského panstva, pretože v meste robil zázraky a uzdravoval nemocných. Napr. jednej žene vyrezal prsník napadnutý rakom tak, že o dva týždne bola vyliečená. Prsník vážil 3 funty a 6 lotov.

Roku 1831 dva mesiace zúrila v Tisovci cholera. Zomrelo 147 ľudí. Okrem iných opatrení hodno spomenúť tieto:

Na južnej strane mesta boli chorí občania umiestnení v kontumácii vo vyčistenom álaši pod Zlámancom. Domáci mohli ihneď denne doniesť stravu, ktorú museli odovzdať varte. Tí, ktorí sa sami živiť nemohli, dostali denne pol funt mäsa a dva funty chleba. Veľmi

prísny rozkaz dostali robotníci železiarne. Cholerou postihnutého museli ihneď dvaja chlapi triediť v posteli roztokom nasledujúcich látok do tej doby, kým sa nepotil:

- 1 turáček silného liehu
- 1 turáček vinného octu
- 1 lot síry
- 1 lot múky
- 1 lot mletého korenia
- 1 dobrú lyžicu mletého cesnaku
- 1/4 lota lienkového prachu

Túto tekutinu bolo treba nechať pred upotrebením postáť aspoň 12 hodín na slnco alebo na teplom mieste. Počas trenia mal nemocný vypiť pohár čaju z kamilky a maličenkranu. Ak nemocný potom zaspal aspoň na 6 - 8 hodín, bol mimo nebezpečia.

Čriečky z histórie mesta Tisovec

Dejiny prechádzajú ulicami mesta a zanechávajú v nich stopy. Vo vzduchu je stále pieseň zašlých časov, ktorá sa ozve mocnejšie na určitých pamätných miestach, na múroch domov, na známom chodníku a po niekoľkých krokoch stíchnu, takže ju sotva počuješ.

Tisovec je staré banské mesto, o čom svedčí aj prvá písomná zmienka z roku 1334 v listine Karola Róbeta. Tisovec bol v tomto čase majetkom kaločského arcibiskupa. Potom ho dostal Tomáš Szeczényi, ardský, tekovský a sriensky župan. Roku 1438 sa spomína ako príslušnosť hradu Hajnáčka, ačpráve odtiaľ je hodne vzdialený. Najstaršia listina, ktorá sa našla v mestskom archíve, pochádza z 24. júla 1481, písaná radou kráľovského mesta Brezna, týka sa chotárnych medzí, o ktoré mali Tisovčania spor. Pred rokom 1526 bol zemským pánom Tisovca Istók Feledyi. Roku 1594 napadli mesto Turci a odvliekli do zajatia farára Juraja Mazana. Roku 1596 sa Tisovec spomína ako mesto, ale pozdejšie stratilo výsady a len v roku 1780 dostalo späť jarmočné právo:

„My Mária Thérézia z božej milosti cisárovná rímska, vdova, apoštolská kráľovna Uhorska, Česka, Dalmácie, Slovenska, Rakúska, Uhorska, Burgundska, veľká panovnica Sedmohradska, vodca Milána, Mantui... na známost dávame všetkým, ktorých sa to týka, že na základe týchto riadkov na najponíženejšiu prosbu našich prívržencov, starostu a rady mesta Tisovca v župe Gemer-Malohontskej, dovoľujeme z vlastnej milosti, berúc do ohľadu blahobyť a úžitok mesta Tisovca a okolitých obcí štyrikrát do roka jarmok a to: na deň sv. Pavla, na 19. mája, na deň sv. Vavrinca a sv. Emerika... Roku 1870. Mária Thérézia.“

Hoci zakladanie cechov na Slovensku začalo už v 13. storočí, tisovskí remeselníci obdržali svoje cechové privilégia len po poslednej reforme cechovníctva. Museli medzi sebou zozbierať na ten čas obrovskú sumu – 500 zlatých a zložiť ju do Viedne k cisársko-kráľovskej vrchnosti. Privilégia dostali 27. decembra 1828 mlynári, debnári a tesári. Od radosti usporiadali veľkú oslavu na

námestí, pri ktorej sa i z mažiarov strieľalo. Protokoly cechov sa nezachovali, je však známe, že ich bolo päť:

- súkenícky
- kováčsko-kolársky spojený so slosiarmi a stolármi
- bodnársko-cimermánsko-mlynársky
- krajčírsko-kušníersky
- čizmársky

Zlaté časy súkeníkov pripomínalo ešte do r. 1912 koleso na spodnú vodu pri Stupách. V Tisovci boli známi výrobcovia domáceho plátna. Bolo rozšírené i spracovanie koží. Vyrábali tu umelú vlnu z čistých dezinfikovaných handier trhacími a spleťacími strojmi. Vyrážali ju do Nemecka, Rakúska, Anglicka a Holandska. Známa bola i výroba papiera. Vyrábali sa baliaci papier na export do Budapešti. Papiereň bola založená r. 1663 na majetku rodiny Kubínyovcov, ktorá dala k postaveniu popud i finančné prostriedky. Hodno spomenúť, že svoje výrobky papiereň vystavovala aj na svetovej výstave vo Viedni r. 1883. Roku 1814 v Tisovci postavili pivovar na Muránskej ulici a dnešná bryndziareň tu pretrváva od roku 1894.

Tisovské bane, ktoré boli základom pre železiarsky priemysel, ležali asi 6 km od bývalej železiarne. Vysoká pec bola postavená v roku 1782. Keď 12. augusta 1806 o 22.00 hodine – teda v noci – mal prísť do Tisovca palatín Uhorska, knieža Jozef na prehliadku do kráľovskej maše, vyslal tisovský magistrát do Hnúšte naproti neho 6 vybraných šuhajov na koňoch, 6 peších, ktorí držali koč a chránili pred nebezpečenstvom. Vrchnosť poslala do každého domu po jednej sviečke, ktoré vyrábali na pravom brehu Skaličného potoka, asi 40 m východne od železničného mostu na Muránskej ulici. Toto miesto sa Salajka. Sviečky v lampášoch držali tisovské „matróny“ pred svojimi domami a ostatní čakali hosta poníže mesta a privolávali: Vivat Jozefus Palatinus! Vo svojej reči, ktorú povedal palatín po príchode do Hámra, poznamenal, že ešte v živote tolko lampášov nevidel.

Na návšteve Tisovca

Tisovec je krásnym slovenským mestečkom na Muránskej planine, ktoré som mal možnosť navštíviť. Spoznal som tam nielen dobrých ľudí ale aj ich vrodenu pohostinnosť. Preto je mojím poslaním opísať zážitky ktoré som zažil v tomto historickom meste všetkým ktorí sú ochotní počúvať. Budte teda trpezliví pri mojom opise nielen programu ale aj osobných pocitov z návštevy.

Prostredníctvom nadácie Sister City som dostal ponuku sprevádzať osem ďalších návštevníkov do mesta Tisovec. Ako člen Shenandoah City Council som cestoval na toto vzdialené miesto ako oficiálny zástupca nášho mesta na juhozápade štátu Iowa. Bez cesty sme tam bývali 5 dní ktoré boli pre niektorých zábavnou návštevou, pre iných zlúčením priateľstiev a pre mňa duchovným hľadaním.

Let nám celkovo trval dvanásť hodín, čo bolo trochu vyčerpávajúce. Bezpečnostná a cestná kontrola bola tiež dosť zaujímavá. Pristátie v Amsterdame bolo mojím prvým pristátím v Európe a nebola to až taká sranda. Ale čo sa dá očakávať pri zmiešaní toľkých kultúr na jednom mieste. Po tom ako sme pristáli v Budapešti sme boli milo privítaní našimi vodičmi z Tisovca a odvtedy už všetko išlo veľmi dobre.

Jazda z Budapešti do Tisovca trvala zopár hodín počas ktorých som mal to potešenie hovoriť z Filipom, študentom EGT. Po anglicky rozprával pomerne dobre lebo slovenskí študenti sa učia angličtinu už v skorom veku. Títo ľudia prijali, že ak chcú prežiť v modernom svete, musia sa naučiť medzinárodný jazyk, ktorým je angličtina.

Dorazili sme v stredu večer a každý z nás bol prijatý do vlastnej hostovskej rodiny. Samozrejme že nemôžem hovoriť za všetkých z Shenandoah, ale ja som bol prívetivo uvítaný hneď po mojom príchode starostom mesta Petrom Mináčom a jeho ženou Katkou. Po krátkom úvode sme boli usadení k jedálenskému stolu na neskorú večeru v podobe dobrej polievky a tisovskej pizze. Nasledoval tradičný prípitok od Petra Mináča ktorý sme si cenili aj pre to, že v Amerike nie je taký dôraz na prípitok ako na Slovensku.

Vo štvrtok sme navštívili Evanjelické Gymnázium v Tisovci kde sme boli súčasťou ústnej maturity z anglického jazyka ako tichý pozorovatelia. Bolo veľmi zaujímavé sledovať ako sa študenti snažia komunikovať v angličtine. Mimochodom, boli sme aj svedkami ako títo študenti absolvovali v sobotu ráno slávnostné odovzdávanie maturitných vysvedčení. Gratulujeme!

Po skúškach sme mali to potešenie sedieť na hodine angličtiny pani Ivany Skoncovej, ktorá sa potom stala aj našim tlmočníkom počas celej doby nášho pobytu. V rámci

svojej výučby, každého z nás prideliť k jednému študentovi, ktorých bolo deväť tak ako nás. Úlohou bolo komunikovať a spoznať sa navzájom s pomocou pár otázok a odpovedí. Bola to skvelá príležitosť spoznať a porozumieť týmto dobrým ľuďom.

Je pre mňa dôležité vidieť ľudskosť každého koho stretnem, že zažíva rovnaké problémy ako my ostatní vo svete. Nepamätám si meno mladej slečny, ale bol som vo dvojici s čerstvou študentkou EGT, ktorá bola veľmi otvorená a zvedavá na nás tak ako my na Slovákov. Naším plynulým rozhovorom mi vysvetlila ako trpela pri rozvoze svojich rodičov a aj to, že alkoholizmus má veľký dopad na rodinu. Pre mnohých z nás v Spojených štátoch je to dostatočný dôvod vzdať sa a prijať ten prázdny život ktorý nám bol daný. No v prípade tejto mladej slečny sa tak nestalo, vždy je nádej a preto sa snaží učiť a dosiahnuť všetko čo si vo svojom živote vysnívala. Po tejto skúsenosti som sa naučil, že mladí na tomto svete síce s rozdielnymi kultúrami a prostredím sú si podobní. Nikdy sa to nedozvie ale som jej vďačný za učenie ktoré mi poskytla v našom rozhovore.

Z EGT sme vycestovali na Salaš Zbojská, kde vyrábajú syry rôznych druhov, mne najviac chutil údený syr ale všetky boli vynikajúce. Boli sme tam vrelo prijatí a zažili sme naozaj drahocennú skúsenosť, pretože sme mohli vidieť jednoduché a čisté prostredie plné tradícií.

V piatok ráno bolo viac menej daždivo, takže sme nemohli vykonávať naše plánované verejnoprospešné práce. V Tisovci bolo rovnaké sucho ako u nás v Shenandoah, takže dažď bol veľmi vítaný. Navštívili sme múzeum Vladimíra Clementisa, aj tisovské múzeum vo vnútri mestského úradu. Naučili sme sa veľa z bohatej histórie Tisovca a ľudí ktorí toto miesto vybudovali.

V piatok popoludní prišiel čas pred ktorým som znervóznel už niekoľko týždňov skôr- Po tom ako sme boli usadení v Tisovskom parlamente v budove mestského úradu, obdarili nás darčekom a naozaj vrelo nás privítali. Vypočuli sme si úžasný spev mladej slečny v tradičnom slovenskom odeve a jej vystúpenie nás čakalo aj na ďalší deň. Nespomínam si na jej meno ale jej odvaha spievať pred úplne neznámymi ľuďmi ma veľmi inšpirovala.

Po týchto udalostiach sme sa presunuli pred školu aby sme začali s ceremóniou vysádzania stromčekov. Bolo úžasné sledovať entuziazmus pána Ing. Petra Mináča. Prinieslo to hlbší význam a spojenie. Sme poďakovaní touto priateľskou spolupracou. Vysadenie stromčeka reprezentuje rast a ovocie tohto rastu. Je to ustanovenie zriadenia tohto zväzku. Ako jednoduchý chlapík z vidieckej lowy v strede Spojených štátov som bol pociťovaný tým, že som mohol byť súčasťou tejto príležitosti.

V to popoludnie ma pán Mináč so ženou Katkou vzali do Hnúšte, kde som stretol ďalších zaujímavých ľudí z vládnych organizácií a biznisu. Bol som sa úplne mimo týchto sfér ale vďaka Petrovi som sa vždy cítil vítaný. Aj napriek môjmu nedostatku skúsenosti. Udalosť pozostávala s udeľovania cien rôznym ľuďom za dosiahnutie istých úspechov. Po nej nám mladý divadelník zahrali hlboko významovú hru. Je jasné, že som nerozumel jazyku, ale pochopil som, že mala zmysel a zapôsobila na publikum. Hneď potom som sa spýtal môjho prekladateľa o čom hra bola. Volá sa Peter a je to mladý študent z EGT. Hra vyjadrovala osídľovanie Maďarska a jeho efekty na Slávičských ľuďoch z pohľadu mládeže. Bolo to veľmi zaujímavé.

V sobotu som zažil ďalšiu zaujímavosť. Všetci sme sa vyobliekali a presunuli sa do evanjelického kostola kde prebehlo slávnostné odovzdávanie maturitných vysvedčení. Táto slávnosť je zrejme na Slovensku celkom nová a prebratá z amerických tradícií uznania absolvovania štúdia a zároveň posunutie sa k vyššiemu vzdelávaniu. Všetci mali oblečené taláre a čiapky rovnako ako my v Amerike. Súčasťou boli aj piesne s emocionálnym významom a dojímavé príhovory. Je pochopiteľné že som jediný, kto sa nad tým pozastavuje a považuje to za veľmi zaujímavé, ale obdivujem to spojenie ktoré máme prirodzene dané a aký malý tento svet vlastne je. Udalosť bola taktiež ako v Amerike rovnako ukončená vyhadzovaním čiapok do vzduchu.

To popoludnie sme boli prijatý do miestneho folklórneho súboru. Bol som očarený, dokonca je tam skupina mužov ktorí hrajú na lyžiciach. Na konci tanečného predstavenia sme boli pozvaní vyskúšať si tance na pódiu. Neviem ako ostatní ale mne osobne robila trochu problém moja „drobná“ nadváha. Na tancovanie je potrebné veľké úsilie a tí ktorí pokračujú v cvičení si zaslúžia ozajstný rešpekt.

Všetci sme sa zúčastnili benefičného koncertu na rakovinu, čo bol pre mňa nezabudnuteľný zážitok. Pár rokov dozadu stratili rodičia svojho 19-ročného syna kvôli rakovine. Odtedy zaviedli nadáciu na pomoc deťom a rodinám ktoré postihla rakovina. Pukalo mi srdce počas rozprávania životného príbehu týchto rodičov, ktoré sme si vypočuli predtým ako sme vstúpili do koncertnej sály. Niekoľko ľudí so zasľazenými očami, Američania aj Slováci boli dojatí aký dopad má rakovina. Táto choroba spája ľudstvo. Nebudem zachádzať do detailov čo nasledovalo ale budem do konca života vďačný Ivane, našej prekladateľke za jej pomoc v tom čo som musel spraviť v ten pravý čas.

V nedeľu sme sa všetci zúčastnili Služieb Božích v evanjelickom kostole. Kostol je veľmi starý a skromne ozdobený. So smiechom nám povedali že tento kostol je najchladnejším kostolom v Európe. Bol som tam a poviem vám že to nie je najteplejšie miesto na svete. Napriek tomu je špeciálnym miestom pre evanjelikov v Tisovci. Pre nich a ďalších iných je tým najteplejším miestom aké nájdú. Ivana nám pomohla porozumieť čo znamená byť evanjelikom, priblížiť ich liturgiu a význam slovenských kresťanských piesní. Ešte raz ďakujem za jej pomoc pri dorozumievaní sa s ľuďmi z Tisovca.

Po tradičnom slovenskom obede každá hosťujúca rodina vyzvala svojich hostí k poobedňajšej aktivite. Peter a Katka ma pozvali nakupovať do nového nákupného centra. Ivana, ktorá nás sprevádzala bola znovu veľmi nápomocná pri tlmočení. Bolo to skvelé miesto pre spravenie fotiek. Peter mal dokonca vrecko s popkornom, ktorým nás ponúkol.

V ten večer naša skupina pozvala hosťujúce rodiny a našu milovanú tlmočničku Ivanu na večeru v miestnej pizzerii. Všetci sme sa bavili veľmi dobre a naše kamarátstva sa viditeľne prehlbovali keďže sa blížil čas nášho odchodu.

Pondelkové ráno bolo dosť rušné. Najskôr sme navštívili Základnú Umeleckú Školu ktorá je plná talentových a kreatívnych ľudí. Boli tam dvaja študenti, ktorí nám prezentovali ich nadanie v hre na klavír a harmoniku. Potom sme prešli do materskej škôlky ktorá je vzdialená len pár metrov. Deti v nej boli radosťou samy o sebe. Každá trieda v ktorej sme boli si pre nás pripravila pesničku a tanec. Robili tak bez obáv, s veľkou starostlivosťou a koordináciou. Učiteľia tiež boli veľmi oddaní k svojim žiakom.

Po návšteve školy sme sa trochu prešli k čističke odpadových vôd. Byť súčasťou Európskej Únie (EU) poskytuje určité finančné prostriedky pre zlepšovanie a pre rôzne projekty. Vzhľadom k tomu boli ich technológie zmodernizované a efektívne spolu s vynikajúcimi zamestnancami. Odtiaľ sme pokračovali k výrobnému zariadeniu CSM Tisovec, kde vyrábajú teleskopické zemné mechanizmy pre ťažkú prácu. Tým, že sme mali plynule anglicky rozprávajúceho sprievodcu si Ivana mohla trochu vydýchnuť a mať krátku prestávku, ktorú naozaj potrebovala. Tisovčania sú vďační za úspechy podniku CSM ktoré má svoje miesto na trhu.

Potom sme sa zišli v škole na obed a tiež sme mali stretnutie so školskými funkcionármi aby sme diskutovali o možnostiach hlbšieho spojenia študentov z oboch krajín. Toto stretnutie bolo veľmi produktívne a všetci sme sa zhodli na príslube pokračovania v plánoch o ktorých sme hovorili. Nakoniec sme mali dve alebo tri hodiny voľno pred tým ako sa zídeme pred domovom dôchodcov, kde nastal večer jedla, priateľstiev a dobrých prání do budúcnosti.

Večer sa začal výborne. Boli sme veľmi radi keď nám všetkým primátor predal certifikát o majstrovských tanečných schopnostiach. Je taký vtípalek!

Výlet do centra pre dôchodcov som považoval za misiu ktorej účelom bolo naučiť sa čo najviac. Verím, že všetci sa máme čo učiť jeden od druhého. Učenie sa novým myšlienkam a pohľadom na život môže viesť jedine k múdrosti a progresu.

EGT práve oslavovalo 20. výročie tak isto ako aj pád komunizmu v rovnakom čase. Od tohto pádu mali príval technológií a inovácií spoza hraníc. Pomohlo to ľuďom pri modernizácii, no aj napriek tomu stále nezanedbávajú svoje dedičstvo a unikátnu kultúru. Pôvod je takisto viditeľný u mladých, ktorý sú plný nádejí a odhodlania skúšať nové veci. Budú si určite pamätať kto sú a odkiaľ pochádzajú. Myslím, že mnohým nám obyvateľom Spojených Štátov chýba tento benefit. My schmatneme každú novú inováciu ktorá príde. A kvôli tomu strácame naše dedičstvo a pôvod. Myslím, že ak aj my budeme žiť inak, dokážeme vydať dostatočnú snahu pre opätovné sa vrátenie k tradíciám ktoré boli dlhé roky súčasťou nášho života.

Na konci nášho výletu sme navštívili Budapešť, ktorá bola nádherným miestom plným zložitej architektúry a histórie. Ale zmyslom tohto článku je vyjadriť skúsenosť ktorú som ja a dúfam že aj celá skupina nadobudol vďaka ľuďom z Tisovca. tieto skúsenosti sú cennejšie ako všetko zlato na svete.

Som veľmi vďačný všetkým, ktorí umožnili priebeh tejto cesty, hlavne pani PhDr. Helene Pašiakovej, primátorovi Ing. Petrovi Mináčovi, Mgr. Ivane Skoncovej a mnohým ďalším v Tisovci. Zo Shenandoah ďakujem hlavne Howardovi Killionovi za jeho prácu a vydanú námahu pre Sister City program.

Teraz, keď už túto skúsenosť máme vrytú do našich sŕdc, otázkou nieje to kde sme boli, ale kam ideme. V záujme našich mladých nemôžeme považovať toto partnerstvo za nepodstatné. Toľko veľa sa môžeme naučiť. Obe komunity sú menšie a sústredené vo vidieckom prostredí. Spojením našej mládeže môžu vzniknúť veľké veci a môžu sa navzájom spoznávať ľudia z dvoch odlišných koncov sveta. Môžu sa porozprávať, ziskávať dlhodobé priateľstvá či pracovať na problémoch a takisto sa spoliehať na vzájomnú podporu v ťažkých situáciách.

Aaron Green